

ระบบและกระบวนการที่นำไปสู่วิถีชีวิตที่อิงเกษตรยั่งยืนในภาคเหนือ

ปัญหา

ภายใต้วิกฤติเศรษฐกิจระบบเกษตรยั่งยืนได้ถูกกล่าวหาว่า และส่งเสริมให้เป็นทางเลือกที่สำคัญในการฟื้นฟูเศรษฐกิจไทย เพื่อนำไปสู่ระบบการพึ่งตนเองเป้าหมายหลักของงานวิจัยนี้เพื่อวิเคราะห์ระบบ และกระบวนการที่ชักนำไปสู่การพัฒนาเกษตรยั่งยืนในภาคเหนือ

วัตถุประสงค์

- ศึกษาปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดเกษตรยั่งยืน
- วิเคราะห์นโยบายของรัฐที่ส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเกษตรยั่งยืน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- กำหนดความหมายของเกษตรยั่งยืนที่นำไปปฏิบัติได้ ในบริบทของภาคเหนือ
- คัดเลือกเกษตรกรที่เข้าข่าย “เกษตรยั่งยืน” ในพื้นที่ของเชียงใหม่ เป็นกรณีศึกษา และวิเคราะห์เงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติดังกล่าว
- วิเคราะห์นโยบายหลักของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตร
- ติดตามการดำเนินงานของเกษตรกร ด้วยการวัดผล สัมภาษณ์เกษตรกร และประชุมกลุ่มต่างๆ

คำจำกัดความของเกษตรยั่งยืนที่ปรับใช้ในงานวิจัย

- การปฏิบัติในระดับแปลงที่อิงหลักการและกระบวนการของเกษตรนิเวศ เช่น ความหลากหลายทางชีวภาพ การไหลเวียนธาตุอาหาร ฯลฯ
- ระดับฟาร์ม เกษตรกรใช้ปัจจัยการผลิตภายนอก (ถ้ามี) อย่างมีประสิทธิภาพ
 - ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาการแผนใหม่ เพื่อผลประโยชน์สูงสุด
 - สร้างระบบการผลิตที่หลากหลายเพื่อเพิ่มผลผลิต และความมั่นคงของรายได้
 - การปฏิบัตินำไปสู่การพึ่งตนเองของครัวเรือนและชุมชน
- ระดับชุมชนและเหนือชุมชน
 - เกษตรยั่งยืนเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชุมชนในชนบท
 - มีสิทธิในการรับผลประโยชน์เท่าเทียมกัน
 - ชักนำให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และแสวงหาทางเลือกใหม่

กรณีศึกษา

- การใช้ประโยชน์ของระบบนิเวศของข้าวเพื่อบรรลุความมั่นคงทางอาหารของชุมชนป่าเกาะญอบนพื้นที่วัดจันทร์

ประเด็นที่นำไปสู่ความมั่นคง

- ความหลากหลายของพันธุ์ข้าวเหมาะสมกับสภาพนิเวศน์ต่าง ๆ ในระบบการผลิตที่ใช้ ปัจจัยการผลิตต่ำ
- ระบบไร่มวนเวียนและป่าหมุนเวียนช่วยฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน และรักษาเสถียรภาพผลผลิตข้าวไว้ได้
- การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ ที่ดินและแหล่งน้ำเป็นการตัดสินใจระดับชุมชนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง

สิ่งที่ต้องปรับปรุง

- ปรับปรุงผลผลิตข้าวนาดำเพื่อลดการปลูกข้าวไร่ในป่าหมุนเวียน
- พัฒนาการใช้ที่ดินแบบถาวรในพื้นที่ไร่มวนเวียน

2. การพัฒนาระบบเกษตรอูร์กษที่เน้นวนเกษตรบนพื้นที่ลาดชันของบ้านป่าแป๋

ประเด็นที่นำไปสู่ความมั่นคง

- ระบบวนเกษตรที่มีชาเมียงเป็นพืชหลักได้สร้างงานและรายได้ ที่มั่นคงให้กับครัวเรือนและชุมชน
- ชุมชนมีขีดความสามารถที่ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เช่น พัฒนาพืชใหม่ มะแขว่นเป็นพืชเศรษฐกิจ หาดลาดใหม่ให้กับชาเมียง พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพ ฯลฯ

สิ่งที่ต้องปรับปรุง

- คัดเลือกพันธุ์ไม้ผลที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ลาดชันเหนือระดับน้ำทะเล 800 ม.

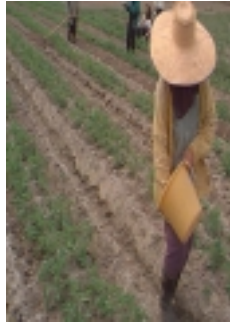
3. การจัดการด้านการผลิตและการตลาดในระบบพืชแบบประณีต ข้าว-มันฝรั่ง ที่บ้านแม่แฝกใหม่

ประเด็นที่นำไปสู่ความมั่นคง

- การรวมกลุ่มผู้ผลิตมันฝรั่ง และประสานงานอย่างใกล้ชิดกับหน่วยงานของรัฐ ได้ช่วยประสานประโยชน์ให้กับเกษตรกรและผู้ประกอบการ

สิ่งที่ต้องปรับปรุง

- ลดความแปรปรวนของผลผลิตมันฝรั่งของเกษตรกร
- พัฒนาเทคโนโลยีการผลิตที่ประหยัดทุน

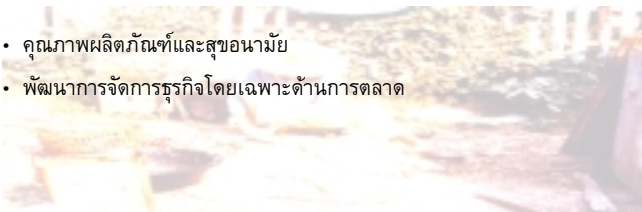
4. บทบาทของอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารพื้นบ้านเพื่อเพิ่มโอกาสการสร้างงาน และปรับปรุงเศรษฐกิจครัวเรือนในชนบท

ประเด็นที่นำไปสู่ความมั่นคง

- เชื่อมโยงการผลิต-การแปรรูป และสร้างมูลค่าเพิ่ม
- เพิ่มการสร้างงานในชุมชน
- เสริมสร้างความแข็งแกร่งของสถาบันครอบครัว

สิ่งที่ต้องปรับปรุง

- คุณภาพผลิตภัณฑ์และสุขอนามัย
- พัฒนาการจัดการธุรกิจโดยเฉพาะด้านการตลาด

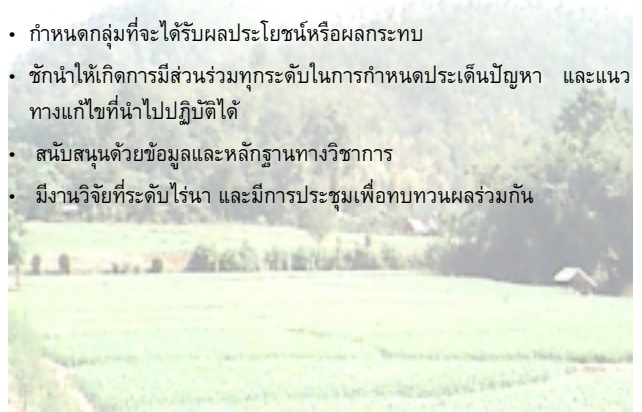

นโยบายของรัฐที่สนับสนุนการขยายผลการปฏิบัติเกษตรยั่งยืน

- นโยบายปรับโครงสร้างทางเกษตร ปลายแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 7 เสริมสร้างความหลากหลายของระบบการผลิตที่เหมาะสมกับพื้นที่ และเพิ่มเสถียรภาพของรายได้
- การปฏิบัติเกษตรยั่งยืนได้ถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 8
- หน่วยงานของรัฐส่งเสริมแนวทางการผลิตแบบ "ทฤษฎีใหม่" และเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ

กระบวนการที่นำไปสู่การกำหนดนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อการขยายผลเกษตรยั่งยืน

- กำหนดกลุ่มที่จะได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบ
- ชักนำให้เกิดการมีส่วนร่วมทุกระดับในการกำหนดประเด็นปัญหา และแนวทางแก้ไขที่นำไปปฏิบัติได้
- สนับสนุนด้วยข้อมูลและหลักฐานทางวิชาการ
- มีงานวิจัยที่ระดับไร่นา และมีการประชุมเพื่อทบทวนผลร่วมกัน

โดย พงศษ์ ยิบมันตะสิริ ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ อารี วิบูลย์พงศ์ และ บุศรา ลีมันันตร์กุล ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แหล่งทุน : IIED